

Nataliia Zaika

Uniwersytet Warszawski

Ukrainian Lingua-Information Foundation

of the National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0002-9173-1954

Мовна інтеграція українців у Польщі: соціолінгвістичний аналіз нових мовців польської мови

Linguistic Integration of Ukrainians in Poland: A Sociolinguistic Analysis of New Speakers of Polish

Abstract

The article presents the results of a sociolinguistic analysis of the language integration of Ukrainians who, due to Russia's full-scale military aggression, have settled in Poland – a country that has become one of the main centers of reception and support for displaced persons from Ukraine.

The study is based on the results of a sociolinguistic survey conducted within the research project BJP/PON/2024/1/00019 *Polityka językowa new speakerów języka polskiego* (*Language Policy of New Speakers of Polish*), carried out from September 2024 to June 2025 under the Polonista NAWA program at the Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences. It focuses on identifying patterns of adaptation, motivation for learning Polish, the frequency of its use in various spheres of life, as well as the specific features of linguistic self-expression and identity of Ukrainians in the new environment. The theoretical framework draws on the concept of “new speakers”, critical sociolinguistics, and qualitative analysis of language narratives. The article highlights not only the instrumental aspects of learning Polish as a means of communication but also the complex interplay between linguistic identity, emotional experience, and social pressure. Respondents' experiences reveal the emergence of hybrid communicative practices that combine diverse linguistic and cultural codes. For many Ukrainians, the Polish language has become a space of transformation – from anxiety to confidence, from communication difficulties to self-expression and new social and professional opportunities. The findings underscore that language integration is a multidimensional process involving practical needs, personal transformation, and

the search for balance between new challenges and the preservation of national identity. They also demonstrate the importance of openness and support from the Polish-speaking environment as key factors in successful adaptation.

Keywords: language integration, language identity, new speakers, Ukrainians in Poland.

Повномасштабна агресія Росії проти України, що розпочалася після 24 лютого 2022 р., спричинила одне з наймасовіших примусових переселень у Європі XXI століття. Польща як географічно, історично та культурно близька країна стала першою серед держав, які надали прихисток мільйонам громадян України. Така ситуація поставила перед польським суспільством значні виклики в галузі інтеграційної політики, зокрема у сфері мовної адаптації, що є передумовою повноцінної участі новоприбулих у соціальному, освітньому й економічному житті країни. Польська мова як офіційна мова держави та основний засіб комунікації в освіті, на ринку праці та в адміністративному просторі стала ключовим інструментом для українських мігрантів, адже мовна інтеграція постає не лише як інструментальна необхідність, а як процес символічного включення в нове суспільство, що має значення для формування відчуття належності, ідентичності й психологічного добробуту. Водночас мовне включення є невіддільним від процесу самосприйняття та символічної інтеграції в нове соціальне та культурне поле.

Ці загальні принципи особливо виразно проявляються в контексті вимушеної міграції українців до Польщі. Перебуваючи в ситуації примусового переміщення, багато з них опинилися перед необхідністю швидкого опанування польської мови не лише як засобу комунікації (для працевлаштування чи взаємодії з державними інституціями), а й символічного маркера належності до нової країни. Мовна адаптація в цьому контексті виявилася не лише технічним процесом засвоєння лексики та граматики, а глибоко особистісним досвідом, що охоплює питання самоідентичності, емоційної безпеки та подолання

внутрішніх і зовнішніх бар'єрів. Додаткову складність становить те, що більшість українських біженців – це жінки з дітьми, які несуть відповідальність за процес інтеграції не лише на особистому, але й на родинному рівні. У цьому контексті мовна інтеграція постає як багаторівневий процес, що відбувається на перетині як лінгвістичних, так і соціальних, психологічних та ідеологічних вимірів.

Упродовж 2022–2024 рр. у науковому просторі з'являються дослідження, присвячені соціолінгвістичним і психосоціальним аспектам адаптації українських біженців у Польщі. Так, у монографії Павла Левчука „*Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*” детально проаналізовано багатомовність як невід'ємний елемент досвіду війни й вимушеної міграції. Дослідник наголошує, що мовна адаптація українців не зводиться лише до опанування польської мови, а передбачає підтримання багатомовних практик і переосмислення власної ідентичності¹. У статті Ольги Шевчук-Клюжевої „*The dynamics of language adaptation: insights from Ukrainian refugee preschoolers in Polish educational environments*” розглянуто особливості мовної соціалізації дітей-біженців у польських освітніх закладах. Авторка наголошує на значенні шкільного середовища для емоційного комфорту та мовної інтеграції, вказуючи, що підтримка рідної мови дітей сприяє ефективнішому засвоєнню польської та формуванню позитивної білінгвальної ідентичності². У публікації „Мовна підтримка та культурно-соціальна інтеграція: досвід Грузії та Польщі в роботі з українськими біженцями” Зоя Адамія, Катажина Якубовська-Кравчик та Світлана Романюк представили діяльність, спрямовану на надання мовної допомоги

¹ P. Levchuk, *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*, Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2024, <https://doi.org/10.11649/978-83-66369-74-0>.

² O. Shevchuk-Kliuzheva, *The dynamics of language adaptation: insights from Ukrainian refugee preschoolers in Polish educational environments* [v.] „Naukovi zapysky NaUOA. Seriiia «Filolohiia»” 2024, 21(89), s. 250–254, [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21\(89\)-250-254](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21(89)-250-254).

українським біженцям університетами, зокрема Варшавським університетом, у 2022–2024 роках³. Наталія Чаграк аналізує соціально-психологічні умови адаптації українських мігрантів третього віку, підкреслюючи, що мовний бар'єр стає одним із головних чинників ізоляції та знижує якість життя. На прикладі Польщі авторка показує, що мовна інтеграція осіб старшого покоління потребує поєднання освітніх і психологічних заходів, орієнтованих на подолання страху помилок і мовної невпевненості⁴. Катажина Якубовська-Кравчик у статті „*Tożsamość i paradygmat współistnienia kultur w nauczaniu języka polskiego ukraińskich uchodźców*” проаналізувала, як культурні змісти сприяють процесу опанування польської мови українськими учнями⁵. Проблеми соціалізації українських біженців у ширшому контексті суспільної адаптації розглядає Марія Салтикова-Ваукович, яка акцентує на потребі міжінституційної координації у сфері освіти, працевлаштування та мовної підтримки. Дослідниця підкреслює, що ефективна інтеграція можлива лише тоді, коли середовище не лише очікує адаптації від мігрантів, але й саме трансформується, створюючи умови для міжкультурного діалогу⁶.

Зазначені праці свідчать, що мовна інтеграція українців у Польщі є складним і багатовимірним процесом, у якому поєд-

³ Z. Adamia, K. Jakubowska-Krawczyk, S. Romaniuk, *Movna pidtrymka ta kulturno-sotsialna intebratsiia: dosvid Hruzii ta Polshchi v roboti z ukraïnskymy bizhentsiamy*, Tbilisi 2025.

⁴ N. Chahrak, *Problemy sotsialno-psykholohichnoi adaptacii ukraïnskych voïennykh mihrantiv tretogo viku: pryklad Polshchi* [v:] „Zeszyty Naukowe Prac Ukrainoznawczych” 2023, nr 11, s. 123–137, [dostęp: <https://sinus.ajp.edu.pl/publications/details/i7659>].

⁵ K. Jakubowska-Krawczyk, *Tożsamość i paradygmat współistnienia kultur w nauczaniu języka polskiego ukraińskich uchodźców* [w:] *Uniwersytet Warszawski dla Ukrainy. Program edukacyjno-społeczny dla uchodźców*, red. A. Różycka, M. Dziewianowska, Warszawa 2025, s. 139–154, <https://doi.org/10.33138/uw.9788363856366>.

⁶ M. Saltykova-Vaukovich, *Problemy i cechy socjalizacji uchodźców z Ukrainy w Polsce* [w:] E. Czykwin, I. Kochan (red.), *Człowiek w przestrzeni życia społecznego*, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, Warszawa 2023, s. 59–69.

нуються соціальні, освітні, емоційні та ідентифікаційні чинники. У цьому контексті запропоноване дослідження спирається на поєднання кількісного аналізу анкет та якісного вивчення мовних наративів, що дає змогу простежити взаємозв'язок між мовними практиками, емоційними переживаннями та формуванням нової ідентичності. Використання соціолінгвістичних підходів та концепції *new speakers* дозволяє розглянути мовну адаптацію не лише як процес засвоєння польської мови, а як ширший процес входження в нове суспільство, у якому важливими стають відчуття прийняття, підтримка та можливість самовираження.

Дослідження ґрунтується на результатах соціолінгвістичного анкетного опитування, проведеного в межах наукового проекту BJP/PON/2024/1/00019 „*Polityka językowa new speakerów języka polskiego*”, що реалізовувався з вересня 2024 по червень 2025 року за програмою Polonista NAWA в Інституті славістики Польської академії наук. Метою дослідження став соціолінгвістичний аналіз мовної політики українців, які постійно проживають у Польщі після 24 лютого 2022 року. У межах проекту здійснено комплексне вивчення процесів мовної інтеграції в таких аспектах, як адаптація, мотивація до вивчення польської мови, емоційне ставлення до неї, стратегії мовного використання, досвід дискримінації та символічне позиціювання.

У центрі дослідження – концепція *new speakers*, тобто нових користувачів мови, які не володіли нею з дитинства, але використовують її в публічному житті. Особлива увага приділяється тому, як мовна практика впливає на символічну належність, легітимність мовця та інтеграцію в польське суспільство.

Респондентами стали 137 українців, які пройшли анонімне анкетування, поширене онлайн серед колишніх учасників курсів польської мови, організованих Інститутом Славістики ПАН, а також інших академічних і громадських центрів (зокрема, Український дім, Український хаб, Варшавський університет, Польсько-японська академія комп'ютерних технологій). До дослідження було залучено респондентів трьох вікових категорій.

Перша група – молодь віком 20–24 роки: переважно це студенти польських вищих навчальних закладів. Друга група охоплювала осіб у віці 25–45 років, які активно залучені до ринку праці або тимчасово не працевлаштовані. Третю групу становили респонденти віком 46–65 років із сформованим професійним досвідом, здобутим переважно в Україні.

У дослідженні було застосовано анкетну методику, розроблену з урахуванням соціолінгвістичних та психолінгвістичних чинників. Анкета містила кілька тематичних блоків: соціодемографічні характеристики респондентів (вік, стать, рівень освіти, місце проживання); мовні практики в різних сферах життєдіяльності – публічній, приватній та професійній; уявлення про мову та мовця (мовні ідеології, зокрема ідеї автентичності й анонімності); мотиваційні чинники, що спонукають до вивчення польської мови; емоційно-ціннісне ставлення до мови як складника особистісної та колективної ідентичності.

Мовна інтеграція в сучасній соціолінгвістиці трактується як здатність використовувати мову країни перебування в основних функціональних сферах – освіті, праці, комунікації з державними структурами, – але також як процес символічної легітимації в суспільстві. Як зазначає Інгеборг Гоголін, мовна інтеграція – це не лише засвоєння граматики, а передусім входження в комунікативну культуру нового суспільства, що передбачає здатність брати участь у соціальному житті⁷. Цей підхід виходить за межі інструментального володіння мовою і охоплює ширший процес символічної легітимації мовця в новому соціокультурному контексті. У цьому контексті мова виступає як поле дії мовних ідеологій – систем уявлень про те, якою має бути „правильна” мова, хто має право говорити й бути почутим. В умовах міграції така ідеологія часто тисне на нових мовців, очікуючи від них „нативності” без урахування особливостей їхнього досвіду.

⁷ I. Gogolin, *Der monolinguale Habitus der multilingualen Schule*, Waxmann Verlag, Münster 2008.

Термін *new speakers* (нові мовці) увійшов у науковий обіг для позначення осіб, які опанували певну мову не в ранньому дитинстві, а вже в дорослому віці, однак активно використовують її в повсякденному, професійному чи публічному спілкуванні. Ця категорія мовців зазвичай не має соціального чи родинного „мовного спадку”, проте намагається набути мовної компетентності, необхідної для інтеграції в нове мовне середовище. Поняття сформульовано в працях О’Рурк, Пухолар і Рамалло для опису динаміки мовної ідентичності в умовах глобалізації та постнаціонального суспільства, де дедалі більше людей входять до спільнот мовців через інституційне навчання, а не через міжпоколіннєву передачу мови⁸.

На відміну від традиційних носіїв мови (*native speakers*), нові мовці часто зіштовхуються із подвійним викликом: по-перше, необхідністю функціонально та ефективно комунікувати, а по-друге – із соціальним тиском, зумовленим їхньою нетиповою вимовою, акцентом, стилістикою чи мовною невпевненістю. Вони нерідко переживають досвід символічної нелегітимності або відчуження з боку т. зв. автентичних мовців, що ставить під сумнів їхнє право вважатися „повноцінними” представниками мовної спільноти. Середовище нових мовців стає ареною, де перетинаються мовна політика, соціальна стратифікація та уявлення про автентичність. Феномен нових мовців робить видимими механізми надання або відмови в мовній легітимності й автентичності, розкриваючи глибинні соціальні ієрархії в мовній практиці.

Таким чином, концепція *new speakers* є надзвичайно продуктивною для вивчення мовної інтеграції мігрантів, зокрема українців у Польщі, адже дозволяє не лише описати їхню мовну поведінку – тобто способи засвоєння та використання польської мови в різних соціальних доменах, – але й осмислити

⁸ B. O’Rourke, J. Pujolar, F. Ramallo, *New Speakers of Minority Languages: The Challenging Opportunity* [in:] „International Journal of the Sociology of Language” 2015, 231: 1–20.

складні процеси соціального прийняття або відчуження, що супроводжують цей мовний досвід. У зазначеному контексті нові мовці постають не просто як індивіди, які вивчають нову мову, а як учасники боротьби за символічне визнання та право на мовну легітимність у суспільстві, яке їх приймає. Їхній статус формується на перетині мовної політики, культурних уявлень про автентичність, соціальних очікувань і – часто – неявної дискримінації з боку „носіїв мови”. Отже, звернення до цієї теоретичної рамки дає змогу краще зрозуміти, як через мовні практики реалізуються або, навпаки, ускладнюються процеси інтеграції, а також виявити, які ідеології стоять за визнанням або відмовою у визнанні нових мовців як повноцінних членів мовної спільноти.

Методологічне підґрунтя цього дослідження становлять принципи якісно-кількісної соціолінгвістики в трактуванні Брігітти Буш, яка розглядає мову як форму втілення досвіду, емоційної рефлексії та соціального позиціювання⁹. У дослідженні поєднано статистичний аналіз відповідей респондентів із контент-аналізом відкритих запитань, у яких простежуються мовні наративи, вияви мовної тривожності, прагнення до само-реалізації через мову, а також реакції на домінантні мовні норми. Такий підхід уможливив виявлення не лише загальних тенденцій у мовних практиках, а й глибших, суб’єктивно пережитих механізмів адаптації, спротиву або самоствердження через мову в умовах польського соціуму.

Емпіричну базу дослідження становило анкетне опитування із 43 запитань, структурованих за п’ятьма тематичними блоками:

- соціодемографічні характеристики (7 запитань) – вік, стать, освіта, місце проживання в Польщі, тривалість перебування, професійна ситуація;
- мовні практики (10 запитань) – використання української, польської та російської мов у різних сферах: удома, на

⁹ B. Busch, *The Linguistic Repertoire Revisited* [in:] „Applied Linguistics” 2012, 33(5), s. 503–523, <https://doi.org/10.1093/applin/ams056>.

- роботі, під час навчання, у взаємодії з державними установами, у медіапросторі тощо;
- мотивація до вивчення польської мови (6 запитань) – інструментальні, прагматичні, ідентифікаційні та емоційні чинники;
 - мовні ідеології та емоційне ставлення (8 запитань) – уявлення про правильність мови, акцент, мовну норму, сором, гордість, престиж тощо;
 - ідентичність і символічна інтеграція (12 запитань) – самоідентифікація, досвід дискримінації, ставлення до мови як до символічного ресурсу, значення мови для почуття „вдома”.

Більшість запитань були закриті або напіввідкриті (із можливістю додати коментар). Це дало змогу здійснити статистичне опрацювання відповідної інформації. Разом із цим в окремих розділах (зокрема у блоці, присвяченому ідентичності) було застосовано відкриті запитання, які надали можливість респондентам висловити власні думки, переживання та рефлексії. Ці відповіді стали основою якісного аналізу, спрямованого на виявлення суб’єктивних стратегій, мотивацій, ідентифікаційних позиціювань та емоційного досвіду, пов’язаного з мовною інтеграцією. Поєднання кількісного та якісного аналізу забезпечило водночас широку емпіричну охопленість і глибоке розуміння соціолінгвістичних процесів, пов’язаних із мовною інтеграцією.

У вибірці – 80,3% жінок і 19% чоловіків. Це відповідає загальноєвропейським тенденціям¹⁰: станом на 30 листопада 2024 року жінки становили 44,9% усіх українців, що отримали тимчасовий захист в ЄС, у той час як чоловіки – лише 23,1%, діти – майже третину (32,0%). Така домінанта жінок серед мігрантів пояснюється чинниками війни та відповідними обмеженнями на виїзд за кордон чоловіків з України.

¹⁰ Eurostat. 2025. “Temporary protection for persons fleeing the war in Ukraine – statistics on 30 November 2024” [in:] Eurostat News, January 15, 2025, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250115-1> [accessed: 10.07.2025].

Найбільші вікові групи серед респондентів цього дослідження – 26–35 років (близько 20%) та 36–45 років (понад 21%), що свідчить про домінування осіб працездатного віку. Молодь віком до 25 років становить близько 18%, а респонденти у віці 46–65 років – майже 19%. Частка осіб старших 65 років є мінімальною. Така вікова структура відповідає тенденціям, зафіксованим у ширших європейських масштабах. Отже, профіль наших респондентів значною мірою збігається із загальноєвропейським демографічним портретом: переважна більшість – це соціально активні мігранти в працездатному віці, які прибули до Польщі з метою захисту від війни і мають намір інтегруватися через освіту, роботу й участь у суспільному житті. Особливо показово, що віковий сегмент 26–45 років, який є ключовим для ринку праці та соціальної інтеграції, становить понад 40% усіх опитаних. Ці респонденти послідовно демонструють високу мотивацію до опанування польської мови, до участі в інтеграційних програмах і поступового формування багатомовної ідентичності. Ця вікова група створює потенціал для довготривалого перебування в країні та залучення до формальних і неформальних сфер суспільного життя.

За результатами анкетного опитування, 91,2% респондентів проживають у великих або середніх містах – переважно у воєводських центрах, зокрема таких, як Варшава, Краків, Вроцлав, Познань, Люблін чи Гданськ. Таку картину можна пояснити кількома ключовими чинниками: доступом до ринку праці, наявністю вищих навчальних закладів, програм соціальної підтримки, мовних курсів та громадських ініціатив. Великі міста вважаються простором більшої толерантності й багатомовності, де новоприбулі мають менше шансів зазнати дискримінації через мовні відмінності. У міському середовищі простіше знайти польськомовне оточення для практики мови, що значно сприяє мовній інтеграції.

Результати опитування засвідчують, що 67,2% респондентів (92 особи зі 137) прибули до Польщі після початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, тоді як 32,8% (45 осіб)

проживали в Польщі раніше. Це підтверджує факт різночасової, але високої мобільності українців у бік Польщі. Анкетні дані чітко вказують на те, що більшість учасників дослідження – це не транзитні, а стабільно інтегровані мігранти, які вже пройшли перший етап адаптації. Цей висновок підкріплюється відповідями на запитання про тривалість проживання: лише 7,3% респондентів мешкають у Польщі менше року, тоді як 2,9% – понад 1 рік, 58,4% – понад 2 роки, і ще 30,7% – понад 3 роки. Такий розподіл свідчить про переважну стабілізацію мовної та соціокультурної ситуації, що дозволяє здійснювати більш глибокий аналіз тривалого впливу інституційних, мовних і психологічних чинників на інтеграційні стратегії.

Рівень освіти респондентів свідчить про високий інтелектуальний та професійний потенціал вибірки: 38% опитаних мають ступінь магістра, 21,2% – бакалавра, ще 9,5% – науковий ступінь (PhD або еквівалент). Це означає, що понад дві третини респондентів – особи з повною вищою освітою. За наявності високого рівня освіченості респонденти потенційно мають більше можливостей для інтеграції в професійне середовище країни перебування, а також формують підвищені очікування щодо доступу до відповідних робочих місць, мовної підтримки та інституційного визнання своїх кваліфікацій. Водночас високий освітній рівень респондентів не гарантує автоматичної інтеграції, але слугує важливим ресурсом, що потребує відповідного політичного та інституційного визнання (зокрема у сфері визнання дипломів, професійної переатестації тощо).

Мовний досвід українських мігрантів у Польщі характеризувався високим ступенем багатомовності ще до моменту переїзду. Згідно з результатами анкетування, 97,8% респондентів володіли українською, 86% – російською, 50% – англійською, 14% – польською. Понад 41% опитуваних використовували російську як основну мову в Україні. Про це явище пише Оксана Михальчук, зауважуючи, що „мовна ситуація в Україні – це особливий тип співіснування української та російської мов. Дисперсність, значний кількісний розрив між етнічною

належністю та мовною практикою, а також історична тяглість колоніального досвіду робить співіснування цих мов на одній території унікальним”¹¹.

Після переїзду до Польщі мовні практики українців зазнали суттєвих змін, про що свідчать отримані анкетні дані. Закономірно, що в усіх сферах, пов’язаних із доступом до адміністративних послуг, медицини, освіти та професійної діяльності, провідне місце посідає польська мова як єдина державна мова країни. Це підтверджено найвищими показниками її щоденного та частого використання. У державних установах 40,1% респондентів зазначило, що послуговуються польською часто, 8,8% – щодня, 38,7% – рідко і лише 8% відповіли „ніколи”. У сфері охорони здоров’я польська мова також виконує функцію домінантної мови, зокрема під час контакту з польськими лікарями її використання сягає 10,2% – щодня та 47,4% – часто. Водночас зростання кількості українських медичних працівників дозволяє українцям звертатися рідною мовою, що формує багатомовність у цьому виді комунікації (60,6 % респондентів зазначило, що ніколи не спілкуються польською із лікарями з України). Схожі тенденції простежуємо й у сфері обслуговування: у магазині та в транспорті говорять польською з поляками щодня 40,9% респондентів, 32,8 % – часто; також польською спілкуються і з українцями (щоденно 9,5% респондентів, часто – 10,9%).

Польська мова домінує також у професійному середовищі: її використання у взаємодії з польськими колегами сягає понад 65% (40,1% – щодня та 25,5% – часто). Проте, як свідчать результати опитування, мовний вибір українців у комунікації на роботі часто визначається тим, хто є їхніми співрозмовниками. Більшість респондентів (56,9%) зазначила, що в контактах з українськими колегами не використовують польської, послуговуючись

¹¹ О. Mykhalchuk, *Sotsiolihvistychni parametry bahatomovnosti: ievropeiski zasady i ukrainska diisnist* [v:] „Movoznavstvo” 2022, № 5, s. 49, <https://doi.org/10.33190/0027-2833-326-2022-5-004>.

рідною мовою як основним засобом обміну інформацією всередині групи.

У приватному спілкуванні (родина, діти, друзі) також відбувається чітке зміщення на користь рідної мови. На це вказують, зокрема, високі показники відповіді „ніколи” щодо використання польської: удома з дорослими польською ніколи не говорять 39,4% респондентів, із дітьми – 46%, із сусідами-українцями – 59,9%, з друзями-українцями – 54,7% опитаних. Використання польської мови в цих доменах представлено так: удома з дорослими польською щодня спілкуються 16,8% респондентів, із дітьми – 12,4%, із сусідами-українцями – 2,9%, з друзями-українцями – 3,6% опитаних. Це свідчить про стабільне збереження рідної мови як мови родинного та емоційного простору.

Результати анкетування свідчать також про досить інтенсивне залучення польської мови до повсякденного життя більшості респондентів. Зокрема 44,5 % опитаних щоденно читають польською. Це може вказувати як на споживання новинного контенту, офіційної інформації чи професійних матеріалів, так і на практики самоосвіти. 36,5 % респондентів зазначили, що пишуть польською щодня. Зазначене є важливим показником глибшої функціональної інтеграції, оскільки письмо вимагає не лише пасивного розуміння, але й активного опанування граматичних структур і лексики.

У сфері усного мовлення 40,9 % респондентів зазначили, що щоденно спілкуються польською, а ще 38 % – епізодично, за потреби. Така динаміка вказує на поступову адаптацію до нової мовної реальності. Варто підкреслити, що вживання польської відбувається переважно у формалізованих доменах – на роботі, у взаємодії з державними чи медичними установами, у сфері освіти. Натомість у приватному просторі (вдома, у розмовах з близькими) домінує українська чи російська.

Робимо висновок, що рідна мова – для емоційної близькості, нова – для офіційного і професійного життя. Таку модель можна пояснити через так звані „мовні домени”. За теорією

Дж. Фішмана¹², кожна мова „зайнята” у специфічних соціальних сферах: сім’я, праця, освіта, релігія тощо. Це означає, що мовний вибір корелює з комунікативним контекстом. У випадку українських мігрантів рідна мова виконує роль домінантної в емоційно-ідентифікаційних доменах (сім’я, друзі, церква), тоді як польська органічно входить у домени легального перебування (робота, адміністрація, освіта, костел).

За результатами анкетування (на це запитання респонденти могли позначити кілька варіантів відповідей), основними каналами опанування польської мови для українських мігрантів у Польщі стали: мовні курси в Польщі – 65 % опитаних; самостійне навчання – 42,3 %; вивчення мови в робочому середовищі – 30,7 %; а також у меншій мірі – навчання через контакти з польськими знайомими, медіа та онлайн-платформи.

Домінування форм навчання на мовних курсах указує на системну підтримку інтеграції з боку офіційних інституцій. Багато респондентів мали змогу долучитися до безкоштовних курсів польської мови (наприклад, при Інституті славістики ПАН, провідних університетах, неурядових організаціях і фондах тощо). Це вказує на ефективність політики мовної підтримки, реалізованої в Польщі після 2022 року.

Самостійне навчання, яке обрав майже кожен другий респондент, свідчить про високу мотивацію до лінгвістичної автономії або обмеження часу для відвідування курсів (через роботу, догляд за дітьми тощо). Цей показник також демонструє важливість забезпечення доступу до якісних навчальних ресурсів, цифрових інструментів та адаптованих матеріалів для дорослих.

Особливу увагу привертає те, що понад 30 % респондентів опановують польську мову безпосередньо на робочому місці. Це засвідчує, що місце праці є простором неформального мовного занурення, де мова – це не лише інструмент комунікації, але й умова професійної ефективності та соціальної взаємодії.

¹² J. A. Fishman, *Language in Sociocultural Change: Essays by Joshua A. Fishman*, Stanford, Stanford University Press 1972.

Саме в таких „живих” контекстах відбувається прискорене формування мовних навичок, навіть за відсутності досконалого теоретичного знання граматики.

Отже, стратегія вивчення польської мови в респондентів є багатоканальною і адаптивною: від формальних курсів до самонавчання, від неформальних розмов до щоденних практик у професійному середовищі. Усе це свідчить, що мовне навчання є інтеграційним процесом, який відбувається на перетині індивідуальних зусиль і соціального контексту.

Респонденти також мали можливість указати на труднощі, з якими вони зіштовхувалися, вивчаючи польську мову. Так, за результатами опитування, найбільше труднощів викликає грамика (64,9 %) та орфоепія (50,4 %) польської мови. Це відповідає типовим викликам для дорослих мовців, які не мали інтенсивної формальної освіти польською мовою з дитинства. Грамична складність польської (відмінкова система, дієслівні форми, синтаксичні особливості) часто створює бар'єри в письмовій і формальній комунікації українців. Акцент і фонетичні особливості натомість стають соціальним маркером „непольськості”, що може викликати емоційні бар'єри – сором, невпевненість, прагнення „не помилятися”. Незважаючи на зазначене, саме ці виклики стимулюють розвиток адаптивних мовних практик, що виявляються в гнучкому поєднанні мов залежно від ситуації. У багатьох випадках низький рівень включення польської мови зумовлений страхом перед помилками, стигмою „акценту”, відсутністю середовища, яке б сприяло регулярному використанню мови.

Таким чином, мовна поведінка українських мігрантів у Польщі репрезентує типову для „нових мовців” (new speakers) картину: активне збереження рідної мови, ситуативне використання мов минулого досвіду та поступове освоєння мови країни перебування. Це має безпосереднє значення для мовної політики інтеграції, яка повинна враховувати потреби й ресурси новоприбулих: пропонувати підтримку на всіх рівнях мовної соціалізації – від інституційного навчання до неформального щоденного вживання.

Контент-аналіз відкритих відповідей¹³ і шкали оцінок свідчить про розмаїття емоцій, що супроводжують мовну інтеграцію. 24,8 % українців зазначили, що іноді соромляться говорити польською, а 29,2 % – побоюються мовного контакту. Майже половина респондентів (45,9%) хоча б іноді, а 3,6% часто зазнавали негативної вербальної реакції на свою польську (траплялися насмішки, жарти або критичні зауваження). Позитивним є те, що 44,5% респондентів зазначили, що не стикалися з подібним ніколи. 21,2 % часто відчують гордість за свій мовний прогрес. Більшість респондентів (понад 70%) регулярно отримують позитивну оцінку за свою польську. Це свідчить про домінування ідеології „доброчинної асиміляції”, де похвала часто використовується як форма оцінки „успішності” інтеграції. Водночас понад 18% ніколи не отримували компліментів – і це також важливо як індикатор невидимості або байдужості оточення.

Для багатьох українців опанування польської – це не лише інструмент адаптації, а й доказ власної спроможності та сили. Наведемо окремі відповіді респондентів: „Мені подобається вивчати польську мову і використовувати її в щоденному житті”, „Мова потрібна для інтеграції. Знати більше мов, це є свобода”, „Дуже подобається вчитися в Польщі, жити в Польщі. В Польщі бачу своє майбутнє”, „Polski jest już moim drugim ojczystym, nie wiem co mogę jeszcze do tego dodać”, „Знання мови країни де живеш це повага в першу чергу до себе. Можливість вільного спілкування і розуміння того що відбувається навколо”, „Мову країни в якій жевеш треба знати”, „Вивчила польську мову бо зараз живу у Польщі”, „Моя думка така – важливо знати мову країни, в якій ти знаходишся. По-перше, тобі легше, по-друге поляки поважають тоді” та ін.

Багато відповідей респондентів свідчать про суперечливість переживань – між бажанням бути „своїм” і страхом втратити „своє”. Ця внутрішня напруга часто проявляється в мовному

¹³ Усі цитати, використані в цій статті, відтворено дослівно, без стилізації або редагування.

код-switching, змішуванні української, російської та польської як формі соціального маневрування. Хоча понад половина респондентів не бачить проблеми в публічному вживанні української, майже 40% – іноді або часто уникають цього. Зазначене може свідчити про внутрішню цензуру, страх бути ідентифікованим як „чужий” або прагнення уникнути конфліктів. Тут проявляється асиметричність легітимності мов у публічному просторі. Одна з респонденток зазначила: „Часто полякам не подобається, що ми між собою або по телефону розмовляємо українською. При цьому звертаючись до поляків – лише польською. Чому такі зауваження не роблять до арабської, китайської, корейської та інших мов? Чому тільки українці не можуть між собою розмовляти своєю мовою?”. Це висловлювання вказує на переживання соціального контролю з боку домінантної групи (поляків), який обмежує мовну поведінку в приватному спілкуванні.

Привертає увагу також цей коментар: „Вважаю що потрібно поважати мову і культуру держави в якій перебуваю, але ніколи не можна забувати своєї рідної мови, а навпаки – потрібно підтримувати свою рідну мову і навчати її прийдешні покоління, не залежно від ситуації і держави в якій перебуваємо”. Респондентка не протиставляє польську й українську, а визнає потребу в інтеграції без утрати своєї мовної ідентичності. Така відповідь вказує на внутрішнє прийняття багатомовності як цінності й водночас – на потенційне занепокоєння мовною асиміляцією, особливо щодо дітей та підлітків. Це приклад „new speaker” підходу в соціолінгвістиці, де мовне навчання йде в обидва боки (до мови більшості й до мови предків).

Таким чином, мовна ідентичність респондентів – це не стабільна категорія, а поле перетину культурної належності, прагнення до визнання і досвіду соціального стигматизування. Емоції – гордість, сором, тривога, емансипація – функціонують як чутливі індикатори процесів інтеграції і як рушії (або бар’єри) в мовній адаптації.

Ці емоційні чинники тісно пов’язані з процесами формування мовної ідентичності. Результати анкетування демонструють

складну, багаторівневу конфігурацію мовної ідентичності українських мігрантів у Польщі, у якій поєднуються стійке національне самовизначення, прагнення до інтеграції та чутливість до соціального оцінювання. Ідентичність українських мігрантів у Польщі формується на перетині кількох вимірів – національного, мовного, емоційного та символічного. Попри значну залученість у польському соціокультурному просторі, абсолютна більшість респондентів (85,4 %) ототожнює себе з українцями, а 73,7 % зазначають, що завжди почуваються українцями, незалежно від мовного оточення. Лише 8 % вказали, що ідентифікують себе як поляки, а 31,4 % – іноді відчують себе більше поляками, ніж українцями, що вказує на поступове зміщення позицій ідентичності – особливо в молодших поколіннях або в умовах інтенсивної соціальної інтеграції. Отже, спостерігаємо не статичну національну належність, а динамічний процес „позиціювання себе”¹⁴, у якому мовна поведінка відіграє ключову роль.

Символічна інтеграція – прийняття або відторгнення нових культурних кодів, правил мовної поведінки, ідентифікаційних маркерів – відбувається нерівномірно. З одного боку, значна частина респондентів прагне бути зрозумілими та „своїми” в польському просторі (через мову, роботу, навчання), з іншого – демонструє стійке бажання зберігати українську мовну та культурну ідентичність. Це проявляється в практиці збереження рідної мови в родині, читанні українських медіа, участі в громадських ініціативах тощо.

Загалом ситуацію можна описати як часткову символічну інтеграцію, що не передбачає повного культурного злиття, а радше виявляє форму ситуативного балансування між „своїм” і „новим”. Українці, з одного боку, прагнуть адаптуватися до норм публічного мовлення в польському суспільстві (через зниження акценту, самостійне вдосконалення польської мови), а з іншого – зберігають національну ідентичність у приватному

¹⁴ B. Busch, *The Linguistic Repertoire Revisited* [in:] „Applied Linguistics” 2012, 33(5), s. 503–523, <https://doi.org/10.1093/applin/ams056>.

просторі. Така двоплщинність ідентичності, у якій мова функціонує водночас як засіб інтеграції і як символічний ресурс спротиву асиміляції, узгоджується з підходами, запропонованими в межах критичної соціолінгвістики¹⁵ та концепції транснаціональної гібридності¹⁶.

Проте мовна інтеграція не є процесом, що залежить лише від волі самих мігрантів – значну роль відіграє і країна, що приймає. Від початку повномасштабної війни в Україні в 2022 році польське суспільство проявило високий рівень солідарності, запропонувавши мільйонам українців притулок, доступ до освіти, медицини, ринку праці. Однак із часом у публічному дискурсі дедалі частіше почали з'являтися ознаки так званої „інтеграційної втоми” – зниження терпимості до культурних і мовних відмінностей та зростання очікувань щодо швидкої адаптації мігрантів, а польська мова постає не лише як інструмент комунікації, але і як символ належності, що виступає маркером рівня інтеграції або, навпаки, відчуження.

Попри наявність державних та європейських програм із вивчення польської мови для біженців, досвід респондентів демонструє певні обмеження в їхній реалізації. Зокрема учасники опитування зазначають: „Не вистачає недорогих державних курсів польської мови, які дозволять систематично підвищувати рівень володіння польською мовою”, „Хочеться більше недорогих установ для того щоб вивчати польську, або якісь безкоштовні заняття для тих хто тільки приїхав, бо самому дуже важко”, „Хотілося б побільше безкоштовних ресурсів та курсів з вивчення мови, історії Польщі”, „Треба більше мовних курсів від держави”, „móc uczestniczyć w bezpłatnych kursach językowych”, „хотілось би мати доступ до більш систематизованих програм вивчення польської мови і більш мотивованих

¹⁵ A. Pavlenko, A. Blackledge (eds.), *Negotiation of Identities in Multilingual Contexts*, Clevedon, Multilingual Matters 2004, <https://doi.org/10.21832/9781853596483>.

¹⁶ S. Vertovec, *Transnationalism and Identity* [in:] „Journal of Ethnic and Migration Studies” 2001, vol. 27(4), p. 573–582, <https://doi.org/10.1080/13691830120090386>.

викладачів”, „Всі безплатні курси закінчуються максимум на рівні B2, а хотілося б знати польську на рівні C2”, „Більше доступних розмовних клубів”, „Хотіла б більше спілкуватися з поляками, подружитися з польською родиною, більше дізнатися про звичаї та спосіб життя в польській родині” та под. Тому навіть за наявності формального доступу до навчання, воно не завжди забезпечує всі потреби українських біженців.

Підсумовуючи, зазначмо, що мовна інтеграція – це не просто тест на граматику, а насамперед випробування на прийняття, визнання і право бути почутим. Те, як мігрант/мігрантка говорить, часто визначає – чи його/її буде почуто. Польська мова для багатьох українців стала простором зростання, розвитку і трансформації – від тривоги до впевненості, від акценту як джерела стигматизації – до мови як засобу самовираження й символічного визнання. Українські new speakers – не просто учні польської мови. У випадку українських мігрантів у Польщі спостерігаємо феномен гібридного мовного мислення та багатокодових стратегій адаптації, коли українці не просто опановують нову мову, але й формують нові, змішані практики комунікації, що перебувають на перетині мов, культур і дискурсивних норм. Польська мова для більшості респондентів стала не лише інструментом, але й викликом. Проте проведене соціолінгвістичне опитування виявило високий рівень мовної мотивації, гнучкості та психологічної зрілості українців. Історії успішного опанування мови, позитивна ідентифікація як „нових мовців”, а також свідоме збереження рідної мови свідчать про становлення нового типу багатомовної особистості – мобільної, гнучкої та відкритої до міжкультурного діалогу.

References

- Adamia Z., Jakubowska-Krawczyk K., Romaniuk S., *Movna pidtrymka ta kulturno-sotsialna intehtratsiia: dosvid Hruzii ta Polshchi v roboti z ukrainskymy bizhentsiamy*, Tbilisi 2025.

- Busch B., *The Linguistic Repertoire Revisited* [in:] „*Applied Linguistics*” 2012, 33(5), s. 503–523, <https://doi.org/10.1093/applin/ams056>.
- Chahrak N., *Problemy sotsialno-psykholohichnoi adaptacii ukrainskykh voien-nykh mihrantiv tretogo viku: pryklad Polshchi* [v:] „*Zeszyty Naukowe Prac Ukrainoznawczych*” 2023, nr 11, s. 123–137 [dostęp: <https://sinus.ajp.edu.pl/publications/details/i7659>].
- Eurostat. 2025. “*Temporary protection for persons fleeing the war in Ukraine – statistics on 30 November 2024*”, [in:] *Eurostat News*, January 15, 2025, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250115-1> [accessed: 10.07.2025].
- Fishman J. A., *Language in Sociocultural Change: Essays* by Joshua A. Fishman, Stanford, Stanford University Press 1972.
- Gogolin I., *Der monolinguale Habitus der multilingualen Schule*, Waxmann Verlag, Münster 2008.
- Jakubowska-Krawczyk K., *Tożsamość i paradygmat współistnienia kultur w nauczaniu języka polskiego ukraińskich uchodźców* [w:] *Uniwersytet Warszawski dla Ukrainy. Program edukacyjno-społeczny dla uchodźców*, red. A. Różycka, M. Dziewianowska, Warszawa 2025, s. 139–154, <https://doi.org/10.33138/uw.9788363856366>.
- Levchuk P., *Wielojęzyczność migrantów wojennych z Ukrainy w Polsce*, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2024, <https://doi.org/10.11649/978-83-66369-74-0>.
- Mykhailchuk O., *Sotsiolihvistychni parametry bahatomovnosti: ievropeiski zasady I ukrainska diisnist* [v:] „*Movoznavstvo*” 2022, № 5, s. 49–62, <https://doi.org/10.33190/0027-2833-326-2022-5-004>.
- O’Rourke B., Pujolar J., Ramallo F., *New Speakers of Minority Languages: The Challenging Opportunity* [in:] „*International Journal of the Sociology of Language*” 2015, 231: 1–20.
- Pavlenko A., Blackledge A. (eds.), *Negotiation of Identities in Multilingual Contexts*, Clevedon, Multilingual Matters 2004, <https://doi.org/10.21832/9781853596483>.
- Saltykova-Vaukovich M., *Problemy i cechy socjalizacji uchodźców z Ukrainy w Polsce* [w:] E. Czykwin, I. Kochan (red.), *Człowiek w przestrzeni życia społecznego*, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, Warszawa 2023, s. 59–69.
- Shevchuk-Kliuzheva O., *The dynamics of language adaptation: insights from Ukrainian refugee preschoolers in Polish educational environments* [v:] „*Naukovi zapysky NaUOA. Serii «Filolohiia»*” 2024, 21(89), s. 250–254, [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21\(89\)-250-254](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21(89)-250-254).
- Spolsky B., *Language Management*, Cambridge: Cambridge University Press 2009.
- Vertovec S., *Transnationalism and Identity* [in:] „*Journal of Ethnic and*

Migration Studies” 2001, vol. 27(4), p. 573–582, <https://doi.org/10.1080/13691830120090386>.

Woolard K., Schieffelin B., *Language ideology* [in:] „*Annual Review of Anthropology*” 1994, 23, s. 55–82 [accessed: <https://www.jstor.org/stable/2156006>].